

²⁰ Журнали заседаний Таврического губернского земского собрания XXXVI сессии. Симферополь, 1902. – С. 87.

²¹ Журнали заседаний Таврического губернского земского собрания XXXIV сессии. Симферополь, 1900. – С. 27.

Резюме

Статья раскрывает содержание деятельности С. С. Крыма как общественного и политического деятеля, формирование и развитие его политико-правовых взглядов в связи с изменением политической ситуации в стране в период 1898-1903 гг.

Ключевые слова: Соломон Крым, председатель Совета Министров Крыма, Таврические губернские Земские собрания, либерализация.

Summary

The article exposes maintenance of activity of S.S. Crimea as a social and political figure, forming and development of his political and legal looks in connection with a change a political situation in a country in the period of 1898-1903.

Key words: Solomon Krym, chairman of Council of Ministers of Crimea, Tavriyski province Zemski conference, liberalization.

Отримано 27.07.2009

М. М. ТЕРЕЦУК

Микола Миколайович Терещук, старший викладач Білоцерківського національного аграрного університету

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ

Актуальність проблеми визначення форми правління як основного елементу форми держави зумовлюється необхідністю осмислення окремих методологічних аспектів її дослідження юридичною наукою.

Для дослідження форми правління, необхідно визначити необхідну систему методологічних знань, оскільки розв'язання зазначеної проблеми потребує відповідної методологічної бази, за допомогою якої визначається логічна побудова наукового дослідження.

Проблеми методології державно-правових досліджень вивчали ряд зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема Д. Керімов, М. Цвік, В. Ткаченко, С. Бостан, Л. Рогачов, О. Петришин, М. Марченко, Г. Атаманчук, П. Рабінович, О. Корольов, Є. Кубко, С. Гусарев та інші.

Метою написання цієї статті є визначення методології дослідження форми правління, а також окреслення кола методів наукового дослідження, необхідних для вирішення зазначеної проблеми.

Філософія, як теоретико-світоглядна наука, розуміє методологію як сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання й практичної діяльності для досягнення визначеної мети¹.

Дане поняття суттєво уточнює російський науковець Д. А. Керімов, котрий підкреслює, що вона не є «сукупністю», простим поєднанням теоретико-світоглядних концепцій, принципів, методів та засобів пізнання, вироблених окремими галузями науки, а є явищем інтегральним, «зводом законів» наукового пізнання, який об'єднує низку компонентів: світорозуміння й фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони й категорії, загальні та конкретні наукові методи².

Юридична наука, як одна із різновидів суспільних наук, має власну методологію дослідження – сукупність способів, прийомів, що вивчають державно-правову дійсність³.

З точки зору теорії держави і права, методологія – це система особливих методів – прийомів, способів вивчення загальних закономірностей виникнення, становлення і розвитку державно-правових явищ⁴.

Отже, як впливає з викладеного вище, методологія – це система світоглядних принципів, парадигм, методів та підходів, за допомогою котрих здійснюється пізнавально-теоретична діяльність та впроваджуються у практику отримані результати.

Теоретико-світоглядним та методологічним базисом дослідження інституту форми правління є система філософських знань: комплекс її законів, категорій та понять, які в найбільш концентрованому вигляді відображені в діалектичній та формальній логіці.

Діалектика як загальний метод сприяє формуванню системи знань про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства й мислення, дозволяє охопити світ у його цілісності, визначити місце досліджуваної проблеми серед інших, її зв'язок із ними тощо. Відповідно до вимог діалектики, усі державно-правові явища, у тому числі й форма державного правління, мають розглядатися у взаємному зв'язку між собою й громадським життям, у їх взаємодії та взаємовпливах. Вони вивчаються не у статиці, а в динаміці, на основі таких законів, як перехід від поступових кількісних змін до докорінних якісних перетворень; боротьба суперечностей між старим і новим, між тим, що відживає й тим, що народжується; заперечення в суспільному житті, з якими пов'язані виникнення, розвиток і функціонування державних та інших суспільних явищ.

Ці закони діалектики нерозривно пов'язані з логічними засобами пізнання, котрі в загальному ланцюгу пізнавального процесу спираються на вироблені діалектикою категорії як інструменти проникнення в природу досліджуваного явища. Останнє, залежно від змісту й обсягу, більш глибоко й конкретно може бути пізнане через призму тих філософських категорій, що для нього є вихідними. У контексті нашого дослідження такими категоріями є «форма» та «зміст», які відображають взаємозв'язок двох сторін природної та соціальної реальності: певним чином упорядкованої сукупності елементів та процесів, що утворюють предмет або явище, тобто змісту, і способу існування й виразу цього змісту, його різних модифікацій, тобто форми. Поняття форма використовується також у значенні внутрішньої організації змісту, і в цьому значенні проблематика форми отримує подальший розвиток у категорії структура⁵. Між формою та змістом існує діалектична взаємозалежність, міцний взаємозв'язок, і тому не випадково, що вони виступають як парні філософські категорії, що слугують для характеристики «відношення між способом організації речі й власне матеріалом, з котрого ця річ складається»⁶.

Положення про те, що форма являє собою «момент» змісту, який у процесі свого розвитку переходить у зміст і навпаки, уперше обґрунтував Гегель. Виступаючи проти метафізичного відриву форми від змісту, він зазначив, що при розгляді протилежності між формою й змістом істотно важливо не випустити з уваги того, що зміст не безформний, а форма водночас і міститься в самому змісті, і являє собою дещо зовнішнє йому, тобто, за Гегелем форма має внутрішню форму, котра є частиною змісту, і зовнішню форму, що являє собою щось самостійне відносно змісту⁷.

Однак дослідження «форми» тільки через розкриття діалектичної взаємодії з її парною категорією – «змістом» – не розкриває повноти всієї картини. Необхідним є з'ясування зв'язків та взаємозалежностей між іншими філософськими категоріями, з якими форма та її зміст перебувають в органічній єдності. Найтісніше у цьому плані форма пов'язана з парними категоріями «сутність – явище», де перше розглядається як сукупність глибинних зв'язків, відносин і внутрішніх законів, котрі визначають основні риси й тенденції розвитку тієї чи іншої матеріальної системи, а друге як конкретні події чи властивості процесу, що виражають зовнішні сторони дійсності та являють собою форму прояву й виявлення певної сутності. Явище, як ціле, має зміст (складові елементи цілого) і відповідну форму (принципи взаємозв'язку елементів цілого).

Як зовнішня сторона предмета форма є проявом сутності, тобто сукупності глибинних зв'язків, відносин та внутрішніх законів, котрі визначають основні риси й тенденції

розвитку тієї чи іншої матеріальної системи. Вона пристосовується до сутності певного явища чи предмета. Діалектику взаємозв'язку форми з сутністю та змістом явищ також вперше розкрив Гегель, який відзначав, що форма містить у собі сутність, так само як сутність припускає відповідну форму⁸.

Історичний тип держави зобумовлює відповідний за якістю «історичний тип форми держави». Саме з урахуванням цього взаємозв'язку повинен здійснюватися процес пізнання форми держави.

Як слушно зазначає М. Марченко, спроби ігнорування цього взаємозв'язку та вирішення питання про форми держави безвідносно того, якому типові вони відповідають, ні до чого позитивного, а тим більше вагомого в науковому плані не приведуть. Усі міркування й висновки про форми держави зведуться тільки до найбільш загальних, досить абстрактних висновків та міркувань, що стосуються лише їх деяких загальнородових рис. Кожна з форм держави має свою політико-практичну значимість лише в тому випадку, коли вона береться не сама по собі, не відносно часу й простору, а співвідносившись з конкретним, цілком визначеним типом держави⁹.

На думку С. Бостана, форма держави має «внутрішню» та «зовнішню» форми. «Внутрішня форма держави» відображає «історичний тип форми держави» й жорстко прив'язана до нього. З цього випливає, що неможливим є таке становище, за якого «внутрішня» форма держави залишалася б незмінною зі зміною змісту й сутності, а відтак і типу цієї держави. У процесі історичного розвитку держави настає такий момент, коли її нова якість (зміст та сутність) не укладаються в межі старої форми. Тоді відбувається виникнення нової форми, адекватної своєму змістові.

«Зовнішня форма держави» є відображенням зовні її внутрішньої форми. У межах останньої, зовнішня форма держави має здатність до відносної самостійності і залежно від того чи іншого, домінуючого в організації державної влади, може набувати різних конфігурацій. Це дає можливість за визначеними формальними ознаками з'ясувати специфіку форми держави в межах історичних типів держави й, відповідно, типів її форм. Порівняно з «внутрішньою», типовою формою держави, «зовнішня», як зазначалося, більш самостійна у своїх проявах. Вона може поєднувати в собі елементи старих і нових зовнішніх форм, але в результаті зі «зміцненням» у державі нового змісту й відповідної сутності держави її «зовнішня» форма об'єктивно повинна набувати адекватного «внутрішній формі» змісту. Відсутність цього породжує неузгодженість та проблеми у сфері організації й реалізації державної влади¹⁰.

Формально-логічні методи як способи пізнання, за допомогою яких зміст досліджуваного об'єкта виступає у вигляді раціональної конструкції, у будь-якому дослідженні посідають одне з провідних місць. Виходячи з того, що науково-пізнавальний підхід є певною системою взаємозалежних методів, вважаємо за можливе всю сукупність формально-логічних методів позначити як логічний підхід.

Основу логічного підходу складає аналіз, котрий як формально-логічний метод відіграє найважливішу роль у логічному осмисленні досліджуваного явища. За допомогою аналізу, мета якого полягає в пізнанні частин як елементів складного цілого, ми виявляли «конструкцію» досліджуваного об'єкта – форми правління, її «онтологічну» та «гносеологічну» структуру.

Не останню роль у досягненні поставленої нами дослідницької мети відіграла одна з форм аналізу – класифікація, котра як засіб початкового впорядкування хаотичної маси чинників та явищ, за якими ведеться спостереження, передбачає розподіл досліджуваних об'єктів за розрядами відповідно до певних ознак. Отже, роль класифікації здебільшого аналітична і зводиться до розчленовування хаотичного цілого на частини за певними ознаками¹¹.

Оскільки аналіз і синтез виступають як логічні методи мислення, вони здійснюються за допомогою абстрактних понять та тісно пов'язані з таким логічним методом, як абстрагування. Абстрагування – це виділення властивостей та відношення до досліджуваного явища, що цікавлять дослідника, а також одночасне відмежовування від інших властивостей та відношень, у результаті чого створюються різноманітні абстракції – поняття, категорії, теоретичні конструкції та їх системи, що відображають відносну самостійність,

зв'язок. За допомогою абстрагування, тобто вивчення об'єкта шляхом розумового відмежування від низки властивостей предметів та відносин між ними й виділення, вичленювання інших ознак властивостей, зв'язків, відносин, автором сформульовано, охарактеризовано поняття, моделі стосовно різних проявів форм правління. І це цілком закономірно, оскільки усі наукові поняття створюються шляхом абстрагування.

Використання таких логічних методів як індукція та дедукція, для яких у першому випадку характерний шлях пізнання явищ, у ході якого здійснюється перехід від окремих фактів до загальних положень, а в іншому – навпаки, коли висновок щодо будь-якого елемента множини робиться на основі загальних властивостей усієї цієї множини. На основі дедуктивного методу визначена структурно-логічна схема дослідження, котра відображає наш шлях пізнання форми правління, від загального до особливого, від абстрактного до конкретного.

Не менш вагомим для вирішення дослідницьких завдань був ще один логічний метод – порівняння, який передбачає зіставлення пізнавальних об'єктів з метою виявлення схожих рис або розходжень між ними. Саме порівняння є одним із тих методів логічного підходу, що найглибше «проник» у зазначений рівень методологічної споруди, виступивши своєрідною основою для приватно-наукових методів. Серед них використано й порівняльно-правовий метод, без допомоги якого неможливо в достатній мірі проаналізувати моделі форм правління різних держав світу. Особливості використання зазначеного методу в ході наукового дослідження більш детально будуть розкриті при висвітленні такого методологічного рівня, як спеціально науковий метод пізнання.

На думку П. Рабіновича, роль загальнонаукових, філософсько-світоглядних методів у науковому пошуку є ключовою. Вони визначають стратегію дослідження, його загальну спрямованість, орієнтують на здобуття, відбір, накопичення цілком визначених у соціально змістовому відношенні фактів і зумовлюють характер та зміст оцінювання отриманих результатів дослідження¹².

Загальнонаукова методологія дослідження форми правління являє собою не сукупність окремих загальнонаукових методів, а переважно певні, тісно пов'язані, взаємозалежні між собою групи таких методів.

О. І. Корольов вважає, що для вирішення проблеми історичних основ форми правління, використано історичний метод, за допомогою якого здійснено спробу пізнати форми правління сучасної держави крізь призму структурних та функціональних процесів її виникнення й розвитку, поступового набуття нею тих якостей, що характеризують її сутність на сучасному етапі¹³.

Для теоретичного розуміння форми правління важливе місце мають загальнонаукові методи дослідження, до числа яких входять системний, структурний, функціональний тощо.

Застосування системного методу зумовлене необхідністю цілісного, системного дослідження не лише форми правління, а і форми держави в цілому та інших державно-правових інститутів.

З точки зору структурного методу, форма правління відображає державу як структурно-інституціональну організацію суспільства, яка складається з системи органів та інститутів публічної, і насамперед верховної влади. Органи держави певним чином сформовані, організовані, будують свої відносини, спираючись на норми права. Вони мають значні ресурси – матеріальні, правові, військові, примусові, які роблять веління держави загальнообов'язковими.

Є. Б. Кубко зазначає, що застосування функціонального методу є особливо важливим при розгляді динамічних аспектів форми правління незалежної української держави, яка через розбалансованість саме фактичної, реальної системи верховної влади перестала відповідати загальним для ефективних соціальних систем закономірностям. Ефективна взаємодія завжди припускає тісне поєднання в єдиному механізмі потреб та інтересів суб'єктів (учасників) взаємодії – елементів системи, які повинні відображати відповідні суспільні закономірності й тенденції. Взаємодія не буде ефективною, якщо інтереси не збігаються й суперечать об'єктивним потребам. Це порушує зв'язки як у середині суб'єктів, так і в їх взаємодії, призводить до деформації загальної спрямованості

соціальної взаємодії і, відповідно, до можливого негативного впливу на всю систему¹⁴. Саме останнє прослідковувалося стосовно форми правління України після прийняття Конституції України в 1996 р., що об'єктивно зумовило потребу змін у її системі.

Поняття форми правління, що є способом вираження змісту держави становить науковий інтерес для соціальних, політичних, юридичних та інших гуманітарних наук, які характеризують державу. Оскільки предмет нашого дослідження знаходиться в пізнавальному полі юридичної науки, то необхідним для його пізнання є використання спеціальних методів саме цієї науки.

Теорія держави та права розкриває різноманітні об'єктивні закономірності, які відображають розвиток держави як особливої форми суспільного життя. Здобуті знання фіксуються в загальних категоріях, пов'язані між собою в логічній субординації та продовжують одна одну в ланцюзі конкретизації. Ця конкретизація зазвичай відбувається за межами загальної теорії держави та права, а саме в рамках галузевих юридичних наук, які, окрім відповідних практичних пропозицій, виробляють спеціальні теоретичні знання, котрі, у свою чергу, служать засобом збагачення загальнотеоретичного знання.

Вагоме місце займає узагальнений образ форми правління, що сприймається як спосіб виразу змісту й сутності держави певного історичного типу. Створення цього узагальненого образу є можливим виключно через призму загальної теорії держави, котра здійснює даний аналіз за допомогою філософських та загальнонаукових методів пізнання, переломлених через призму свого предмета. Стосовно сучасної держави, в яких форми правління абсолютної більшості країн закріплюються в нормах конституцій, загальнотеоретична наука не може обійтися без допомоги методів, що застосовуються конституційним правом.

Теоретична модель форми правління, якщо враховувати дуалізм науки конституційного права, котра являє собою систему знань про конституційне (державне) право власної країни та конституційне право зарубіжних країн, є пізнавальним продуктом останньої. Оскільки для конституційного права зарубіжних країн основним є використання порівняльного методу, то й при вирішенні завдань нашого дослідження, значна частина яких спрямована на з'ясування характерних рис та особливостей форм правління великої кількості держав світу, цей метод використовувався досить широко.

Юридична наука та практика давно й успішно використовують порівняльно-правовий метод для досягнення своїх цілей. За його допомогою вдається глибше осягати процеси та явища в державно-правовій сфері, краще зрозуміти обсяг та характер «зовнішнього» правового впливу, масштаби й форми використання зарубіжного державно-правового досвіду. Ігнорування та недооцінка багатого потенціалу порівняльно-правового методу в сучасних умовах розвитку неприпустимі.

З інших об'єктів порівняльно-правового методу наші зусилля були спрямовані на порівняння національного законодавства, передусім конституційного, у якому закріплені форми правління відповідних держав. Це дозволило нам виділити загальні риси й особливості конституційних моделей форм правління, сформулювати їх сучасні поняття та розкрити ознаки, класифікувати їх види й різновиди.

Проведення такого порівняльно-правового аналізу, однак, було б неможливим без наявності відповідного вихідного матеріалу – теоретичних моделей форми правління, які знайшли своє формально-юридичне закріплення насамперед у конституціях держав світу. Цілісне уявлення про ці моделі ми намагалися скласти за допомогою формально-догматичного методу.

Формально-догматичний, або юридичний (позитивістський) метод, заснований на використанні правил формальної логіки для пізнання права, є традиційним, властивим юридичній науці, оскільки виходить з її природи. Його суть полягає у формулюванні й розкритті юридичних понять, побудові юридичних конструкцій, з'ясуванні дійсного змісту законів шляхом їх тлумачення. Аналіз норм права за допомогою відповідних методів тлумачення, є серцевиною цього методу, формальний підхід надав праву такої невід'ємної властивості, як нормативність. На сучасному етапі це дає змогу створювати й удосконалювати систему законодавства, забезпечувати однакове застосування правових норм та відповідний режим законності. Формальна визначеність правових конст-

рукцій, однією з котрих є й сучасна форма правління, надає їм стабільності, протидіє спробам свавільної їх зміни – іншими словами, спробам встановити режим беззаконня.

Але поряд із такими позитивними якостями, формально-догматичний метод має й певні недоліки, головний із яких пов'язаний з неврахуванням ним зумовленості змісту права й конкретних проявів суспільного розвитку. Це виражається в тому, що в багатьох державах світу форма правління, закріплена на певному історичному етапі у формально-юридичній конституції, не має адекватного вияву на практиці. Звернувши увагу на притаманний для соціально-політичних систем свого часу такий дуалізм, Г. Еллінек запровадив двохаспектний, юридично-соціологічний підхід до пізнання складних соціально-політичних систем з урахуванням їх юридичних та політичних характеристик, котрий був непоганим засобом подолання теоретичних труднощів, яких зазнав юридичний позитивізм¹⁵.

Стосовно форм правління Г. Еллінек розробив найважливіше з точки зору методології їх пізнання положення: форма правління кожної держави має дві грані (форми) – правову (юридичну), представлену сукупністю «відображених у конституціях вольових відносин» та політичну, яка є сукупністю реальних вольових відносин, що виявляються в політичній практиці.

Таким чином, при дослідженні форми правління, можна застосувати загальні методи, що складають філософський рівень методологічних знань, загальнонаукові методи, які використовуються всіма науками та складають середній рівень методологічних знань та приватно-наукові методи, які використовуються окремими науками і теорією держави і права, зокрема.

Методологічне значення єдності теоретичного й практичного в пізнанні форми правління зумовлено не тільки потребою комплексного дослідження її двох сторін – юридичної та політичної, а більш глибокими, закладеними саме в процесі людської діяльності причинами. Немає й бути не може практичної діяльності без попереднього усвідомлення її характеру, мети, спрямованості. Але так само не може бути й теоретичної діяльності людини без того реального предмета, на який вона спрямована з метою перетворення й використання цього предмета.

¹ Філософський енциклопедичний словник. – К., 2001. – С. 374.

² Керимов Д. А. Методология права. – 2-е изд. – С. 46-47.

³ Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Рогачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2002. – С. 86.

⁴ Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп. Отв ред. проф. М. Н. Марченко. Том 1. – М.: ИДК «Зерцало-М», 2001. – С. 20.

⁵ Философский словарь / Под. ред. И. Т. Фролова. -Изд.5-е. – М.: Политическая литература, 1987. – С. 120.

⁶ Новый философский словарь. – 2-е изд. перераб. и доп. – Мн.: Кн. дом, 2001. – С. 949.

⁷ Гегель Г. В. Энциклопедия философских наук. – М., 1974. – Т. 1. – С. 298.

⁸ Гегель. Наука логики // Соч. – М., 1937. – С. 532-533.

⁹ Марченко М. Н. Методологические проблемы изучения форм государства // Проблемы теории государства и права. – М.: Проспект, 1999. – С. 165.

¹⁰ Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії і практики. Монографія. – Запоріжжя: Юридичний інститут, 2005. – С. 114.

¹¹ Рожкова Л. Л. Принципы и методы типологии государств / Под ред. М. И. Байтина. – Саратов: Изд. Саратовского ун-та, 1984. – С. 12-13.

¹² Рабінович П. Методологія юридичної науки // Юридична енциклопедія. В 6 томах / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 1998. – С. 618.

¹³ Историческое и логическое в познании государства и права / Под ред. А. И. Королева. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – 156 с.

¹⁴ Введение в теорию государственно-правовой организации социальных систем / Под ред. Е. Б. Кубко. – К.: Юринком, 1997. – С. 35.

¹⁵ Еллінек Г. Общее учение о государстве. – Т. 1. – С. 491.

Резюме

В статті определено поняття методології, рассмотрена методологія науки теорії державства и права и юридической науки в целом. Определены методы исследования формы правления.

Ключевые слова: методологія, метод, форма правления, научное исследование, диалектика, категория, способ, прием.

Summary

In article the concept of methodology is defined, the methodology of a science of the theory of the state and the right and jurisprudence as a whole is considered. Methods of research of a form of government are defined.

Key words: methodology, a method, a form of government, scientific research, dialectics, a category, a way, reception.

Отримано 10.07.2009

О. І. ЧАПЛЮК

Оксана Іванівна Чаплюк, здобувач Київського університету права НАН України

МІЖНАРОДНА ПРАВОТВОРЧІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЯ

Правотворчість – це складний, розгалужений та неоднорідний процес, який вимагає всебічного дослідження та якісного оновлення всіх інституцій, що забезпечують створення ефективних правових норм не лише національного, а й міжнародного права. Проблеми правотворчості (як міжнародної, так і національної) здавна привертала пильну увагу науковців.

Ще понад чверть століття тому науковці активно вивчали проблеми правотворчості. Деякі аспекти правотворчої діяльності досліджувалися в наукових працях І. Л. Брауде, Д. А. Ковачева, А. Нашиц, А. С. Піголкіна, Ю. О. Тихомирова.

Починаючи з 90-х років ХХ ст. інтерес до вивчення проблематики правотворчості зростає, що відобразилося у працях С. С. Алексєєва, М. В. Ралдугіна, В. В. Степаняна. Однак і на сучасному етапі визначення сутності та генезису правотворчості не втратили своєї актуальності, про що свідчить існування різноманітних поглядів та підходів у наукових розробках та статтях О. Ющика, О. Зайчука, Н. Пархоменко.

Актуальність означеної теми наукового дослідження зумовлена, насамперед, необхідністю оновлення законодавчої бази України в контексті її гармонізації із нормами міжнародного права. На сьогодні правотворчість як процес творення норм права є досить важливим, складним явищем, яке потребує певного переосмислення та вироблення ефективних, наукового обґрунтованих шляхів свого вдосконалення. У результаті правотворчості формуються і приймаються ті правові норми, які відповідають сучасному рівню суспільних відносин і сприяють їхньому прогресивному розвитку.

Метою цього дослідження є визначення поняття правотворчості та виокремлення самостійних ознак міжнародної правотворчості. Окрім того, в межах цієї роботи ми спробуємо з'ясувати значення міжнародної правотворчості як самостійної категорії в контексті засобу формування норм міжнародного права.

Розуміння поняття правотворчості в науці змінювалося, оскільки відбувався розвиток суспільних відносин і відповідно виникала необхідність зміни тих регулятивних правових принципів, які їх регулювали.